

2. Закон України «Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/264/94-вр>
3. Дем'янчук Ю.В. Адміністративно-правовий нагляд та засоби його реалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/07/Demyanchuk.pdf>
4. Community Corrections. Electronic Supervision Program [Електронний ресурс]. Джерело доступу – www.mcscs.jus.gov.on.ca/english/corr_serv/comm_corr/elect_mon/elect_mon.html

Федчун Наталія Олександрівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ І СТАНИ ОСОБИСТОСТІ В МЕХАНІЗМІ НЕОБЕРЕЖНОГО ЗЛОЧИНУ

Аналіз системи факторів, що обумовлюють порушення правил безпеки, а саме необережних злочинів при поводженні з джерелами підвищеної небезпеки, зводиться до вивчення двох основних компонентів: суб'єктивного (поведінка особи, що порушила правила безпеки, і особливості її особистості) і об'єктивного (засіб і ситуація). Необхідно зазначити, що причини порушень правил безпеки кореняться в суперечності між двома цими сторонами, тобто полягають у невідповідності особистості (або її поведінки) вимогам ситуації або технічного стану засобу.

У випадку злочинної необережності характер завданого збитку визначають не стільки рівнем моральної зіпсованості особи, скільки сферою діяльності суб'єкта, способом використання ним знарядь і засобів, ситуацій, за яких скоєно злочин, а також багатьма іншими обставинами, що можуть бути випадковими для суб'єкта. Тому в необережних злочинах наявне певне протиріччя між соціально-психологічною характеристикою правопорушника і значущістю наслідків, що настають. В основі необережного злочину завжди лежить породжена неухважністю та чи інша винна помилка суб'єкта, в результаті якої завдається шкода інтересам суспільства, особистості, що охороняються правом, а в деяких випадках передбачених законом, яка створила реальну загрозу настання шкідливих наслідків.

Необхідність детального розгляду ролі психофізіологічних властивостей і станів особистості в механізмі необережного злочину, сутність якого завжди пов'язана з вибором винним

варіанта поведінки, що порушує норми безпеки не піддається сумніву.

Сучасні кримінологи виходять з того, що необережність складається з різного рівня дефектів поведінки та їх комбінацій, що у необережних злочинців є дефекти в інтелектуальній, емоційній і волевій сферах [1;2, с. 118]. А.Ф. Зелінський вважав, що психологія необережних злочинців складається із діалектичного співвідношення помилок (дефектів) свідомості та неусвідомлюваних психічних процесів: «необережне спричинення шкоди відбувається через те, що свідомість винного «спрацювала» не так, як треба було б у цьому випадку, і її місце у регуляції поведінки зайняли звички, установки, емоції» [2, с. 114].

Ті дефекти, які вважаються стійкими, нерідко прямо пов'язуються з негативними рисами особистості, і ці останні прийнято розглядати в якості суб'єктивної причини необережного злочину. У той же час особистість необережних злочинців за багатьма показниками практично не відрізняється від категорії законотрушних громадян.

Особливості мотиваційної сфери осіб, які порушують правила безпеки, значною мірою зумовлюються дефектами їх правосвідомості та ціннісних орієнтацій в цілому.

Психологічними основами злочинної поведінки такої особи будуть:

а) дефекти сприйняття — помилка спостереження (особа не сприйняла інформацію про небезпечні властивості ситуації або плавзасобу);

б) дефекти свідомості — неправильна оцінка обстановки (особа не дала правильну оцінку сприйнятій інформації, в результаті чого не передбачила можливі наслідки або вжила недостатні чи неналежні заходи);

в) дефекти рішення — неправильне рішення і дія (особа не змогла знайти і виконати правильне рішення, здатне не допустити настання небезпечного результату);

г) дефекти реакції — недостатня реакція (психофізіологічні особливості особи) [3].

Психічні стани суб'єкта відіграють істотну роль в його поведінці і нерідко є однією з причин виникнення аварійних ситуацій і серйозних аварій.

Втома, хворобливий стан, особливості фізіологічних, психічних процесів і властивостей, від яких залежить швидкість реакцій і рівень працездатності, можуть сприяти в складних умовах неправильному сприйняттю та оцінці ситуації, помилкового вибору варіанту поведінки, негативно позначиться на швидкості і точності вчинення дій, спрямованих на запобігання суспільно небезпечним діям.

Якщо психофізіологічні особливості особистості такі, що взагалі для неї важко забезпечити потрібну швидкість і точність реакції, в тому числі в екстремальній, ускладненій ситуації, то умовою, що сприяє злочинній необережності (оскільки вибірковість поведінки зберігається), будуть ті фактори, в силу яких особу з такими властивостями або в такому стані допущено до певної діяльності або в силу яких не можна було нейтралізувати вплив цих властивостей і станів. Сюди відносяться недоліки контролю за психофізіологічним станом осіб, які обслуговують джерела підвищеної небезпеки, професійного навчання та відбору; виклик на роботу або допуск до неї осіб в стані перевтоми; шум, вібрація, загазованість, слабе освітлення на робочому місці та інші технічні і організаційно-технічні недоліки.

Більше того, хворобливий стан, перевтома або наявність «критичного стану», з точки зору теорії біоритмів в значній мірі знижують швидкість реакції і можливості особи в правильному сприйнятті оточуючого і виборі варіанта поведінки, нерідко зумовлюючи помилкове рішення, що тягне за собою тяжкі наслідки.

На закінчення слід зазначити, що до експлуатації джерел підвищеної небезпеки необхідно залучати не тільки залежно від компетенції та фізичного здоров'я, а й з урахуванням психофізіологічних показників та станів особистості та здійснювати подальший контроль цих показників у процесі використання/експлуатації джерела підвищеної небезпеки. У цій ідеї криється великий потенціал для зниження аварійності, а отже, забезпечення безпеки суспільства.

Список використаної літератури:

1. Костенко А. Н. Преступная неосторожность: уголовно-правовое и криминологическое исследование / А. Н. Костенко. — К. : Наук. мысль, 1992. — 220 с.
2. Зелинский А. Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении / А. Ф. Зелинский. — Х. : Вища школа, 1986. — 168 с.
3. Маклаков А. Г. Общая психология / А. Г. Маклаков. — СПб. : ООО «Питер Пресс», 2008. — 580 с.
4. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: Научно-практическое издание. — К.: ЮринкомИнтер, 1999. — 240 с.